

De același autor la Editura Nemira (selectiv):

Ușa, o geografie intimă

Cebov, aproapele nostru

Convorbiri teatrale

Parisul personal. Autobiografie urbană

Parisul personal. Casa cu daruri

Parisul personal. Familia din Rivoli 18

Japonia, imperiul teatrului

Scena modernă. Mitologii și miniaturi

Nocturne

GEORGE BANU este profesor emerit de studii teatrale la Sorbonne Nouvelle – Paris. Conduce colecția *Le Temps du théâtre* la Editura Actes Sud. A scris numeroase volume de referință consacrate scenei contemporane și principalelor sale personalități, lucrări traduse în numeroase limbi, dintre care menționăm: *Livada de vișini, teatrul nostru, Reformele teatrului în secolul reînnoirii, Shakespeare – lumea-i un teatru, Nocturne, Scena modernă. Mitologii și miniaturi*, apărute la Editura Nemira. A primit de trei ori Premiul pentru cea mai bună carte de teatru în Franța, a obținut Premiul de excelență UNITER și Premiul Prometeu 2007. Este președinte de onoare al Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru și *doctor honoris causa* al mai multor universități europene. Este membru de onoare al Academiei Române. A obținut în 2014 Marele Premiu al Academiei Franceze.

GEORGE BANU

Fotografii de Mihaela Marin

Iisusii mei
sau coexistența cu arta sacră

NEMIRA

Un cunoscut medic francez, intrând în apartamentul meu pentru prima oară, după ce mi-a descoperit Iisușii, i s-a dezvăluit, surprins, soției mele: „Nu știam că Georges e fiu de popă“. De această neînțelegere am vrut să mă eliberez și să-i revel eroarea: Iisușii mei nu sunt delegați oficiali ai bisericii, ci reprezentanți ai sacralului într-o lume profană.

O ultimă imagine, un semn care-mi apare în drum, ca o descoperire imprevizibilă, o descoperire a unui artist admirat, marcat de o atracție similară pentru Iisusul de proximitate: *Autoportret cu Iisus*, semnat de Gauguin, însetat de sacru, dincolo de instituții și funcții, de culturi și civilizații. Un sacru, la începuturi, personificat de Fiul crucificat. Noi ne înrudim. El s-a îndepărtat și a căutat alte manifestări ale sacralului, eu, o viață, i-am rămas fidel. Aici, în Europa.

Cuprins

Motivație	7
Iisuși dăruți, Iisuși achiziționați.....	22
Figurile lui Iisus.....	30
Separarea de cruce	40
Crucificări minore.....	47
Însotitori și singurătate.....	54
Supliciu și mutilări	66
Suferința mută.....	78
De la cenzura strictă la țipetele spectaculare	80
Melancolia crucificatului	84
Dezastrul unei <i>Coborâri</i>	93
Plângerea de mamă și pecetea christică.....	100
Figura și locul.....	108
<i>Cina cea de taină</i> și alte scene	115
Promisiunea nașterii.....	120
Fecioare cu prunc și cruce	128
„Ecce homo“	139
„Arta ca vehicul“	149

Motivație

Îmi e casa împestrițată de Iisuși. Unde mă întorc dau cu ochii de ei, agățați pe pereți, nemișcați pe mobile dispartate, pictați pe pânze rănite de timpul scurs sau de o conservare defectuoasă. Coabitez cu Iisușii... îmi sunt parteneri tăcuți, dar și elocvenți. Oriunde și oricând, la țară sau la Paris, în Normandia sau în Corrèze – ne însoțim. Și ne regăsim, mai cu seamă în inima nopții sau la ora insomniilor cronice, când, prinși în cuiele casei, ei îmi permit să-i privesc îndelung. Dar, la rândul lor, ei mă privesc de undeva, de altundeva, de aproape, de departe. Dialoguri mute, dar constante. Așa cum, demult, comunicam regulat cu imaginile oamenilor văzuți din spate, parteneri de veghe la ceas de înnoptare. Dimineața scrutăm lumea, seara ne îndepărtăm de ea. Iisușii azi, ca și aceste personaje odinioară familiare, îmi permit, mulțumită coexistenței cu ei, să mă dedic unui schimb de priviri, și nu de cuvinte, schimb discontinuu, când întrerupt de eclipse pasagere, când traversat de scânteieri incandescente. Nimic nu e deliberat: nici adunarea de Iisuși ce mă însoțesc, nici comunicarea, episodică, neprogramată, cu ei. Hazardul a determinat constituirea acestei comunități,

iar starea psihică ne afectează relația. Comunicarea e imprevizibilă, însă mereu latentă. Noi putem tăcea – și unii, și alții –, dar niciodată nu putem uita. Ne suntem reciproc necesari. Din această convingere mi-am legat viața de ființele ce întorc spatele lumii sau de Iisusii care o răscumpără. Când sunt epuizat, îi abandonez pe unii sau alții și dialoghez, pe comunul fond de tăcere, cu acești actori de substituție, care sunt marionetele... nu vreau să sacrific teatrul mental pe care, în clipele de îndoială, astfel îl constitui. Aceasta îmi e triada de parteneri.

Îmi e scumpă dispersia aliaților intimi, Iisusi, marionete sau oameni văzuți din spate, ce par a fi mai fideli decât prietenii apropiați care, arbitrar sau agresiv, adesea au dispărut. Nu-i pot uita, dar nu ne mai regăsim. De aceea, în acest „cabinet de curiozități“ care-mi e apartamentul, mi-am creat o familie de parteneri distincți, sacri sau laici. Ei mă așteaptă... eu nu le sunt stăpân, ci doar fidel interlocutor. Încrederea, împărtășită, nu ne părăsește. O știi, o simt. Aici nu e loc pentru trădare. Ei sunt „cei mai buni prieteni ai mei“.

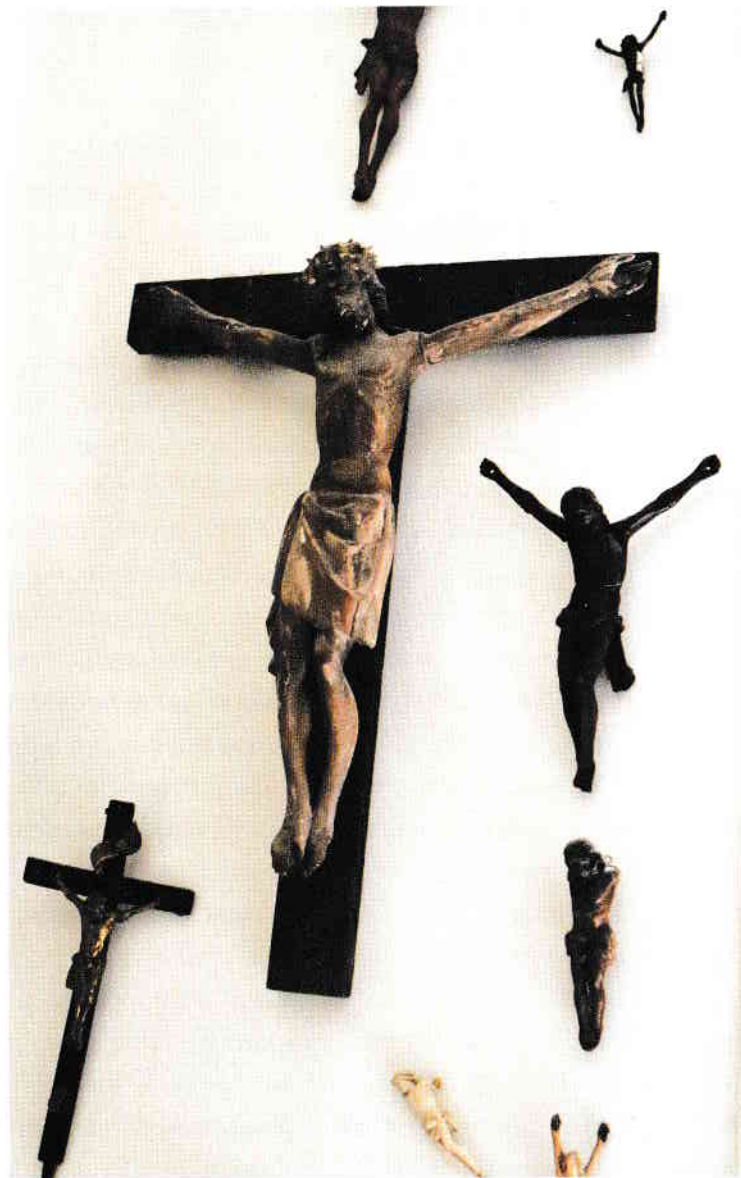
De ce, în ciuda longevității ei, îmi revel atât de târziu relația cu Iisusii? Interogație legitimă ce-și află răspunsul în nevoia de a conserva secretă o legătură ambiguă, putând să producă interpretări superficiale, o legătură ce poate induce în eroare și de aceea reclamă o rezervă vigilentă. Marionetele, nu, dar Iisusii trebuie protejați. Această atracție pentru ei nu mi-am formulat-o public din teama unei greșite interpretări, căci cultiv cu acești protagoniști ai casei o relație nu clericală, religioasă, ci una personală, subiectivă, individuală. De ce-mi sunt zidurile pecetluite de Iisusi? De ce, fără program

prealabil, în numele unei pasiuni progresiv resimțite, i-am reunit într-o adunare intimă? Întrebare decisivă. Acum, la capăt de viață, descopăr că răspunsul provine din raportul neformat aprioric, dar organic dezvoltat nu cu arta în general, ci cu arta... sacră. Complexitatea ei reclamă devoțiune afectivă și longevitate analitică; doar astfel îmi explic relația cu Iisus și cu reprezentările sale acumulate în jurul meu. El mă atrage și pentru că răspunde unei indeterminări care, timp de o viață, m-a sedus: fiind om și zeu, Iisus se situează în intervalul lui *entre-deux*. Nu doar om familiar, dar nici zeu străin. În El îi recunosc pe amândoi, constant reuniți. El nu e nici de aici, nici de acolo sau, mai exact, e și de aici, și de acolo... de aceea, când Îl privesc, fiecărei apariții i se asociază umbra dublului, a sacrului sau a umanului. *L'autre face*, mereu prezentă! Niciodată complet absentă.

Iisusii mei formează o adevărată familie și ei îi consacru aceste rânduri, aceste gânduri. Iisusi anonimi, găsiți în lume, Iisusi dăruți, Iisusi crucificați, Iisusi arhaici și Iisusi recent: o asemenea aglomerare atestă persistența atracției, nicicând dezmințită. Am achiziționat Iisusi în Slovenia și Italia, în Polonia și România, în Franța și Portugalia, căci de câte ori îl întâlnesc pe Acela cu care înnodam spontan o relație directă, proprie, m-am străduit, luând reale riscuri financiare, să mi-L apropiu: unicul criteriu a fost tocmai perspectiva unui dialog pe termen lung cu fiecare dintre ei. Niciodată decorativi, Iisusii mei s-au reunit în numele unui apetit constant de... coexistență. Căci ce am căutat a fost nu o adorație unică, singulară, proprie interioarelor dominate de imaginea exemplară

a lui Iisus, ci una de proximitate cu o familie care-i permitea să se demultiplice, și mie să-L privesc în contextul plural al variantelor, așa cum îmi place să văd nu doar un *Hamlet*, ci *Hamleții* lumii. Și astfel, Iisuii, apropiați ai mei, mi-au investit casa și, în acest context intim, indisociabil, ne-am asociat. Coexistența cu sacrul și umanul totodată – iată ce Iisuii mi-au permis!

Nu-mi e casa loc sfânt, căci e spartă, fărâmată în bucăți ca și mine, mereu fără centru și fără direcție, prizonier al clipei și permeabil la imprevizibil: n-am nimic dintr-un obstinat, de aceea nici Iisuii nu sunt singuri, ci învecinați altor personaje străine, chiar contrarii, actori, curtezane... protagoniștii din strada Rivoli 18, dezvăluiți într-o altă mărturie. Chinezii spun că „drumul se desenează pas cu pas“, dar dacă pașii te conduc când la dreapta, când la stânga, mai e vorba atunci de un drum? Mai degrabă schițează o diagramă a rătăcirii și, totodată, a libertății. Prizonier al nici unei căi, al nici unei vocații, îmi asum astfel propensiunea de a satisface fără reținere tentațiile fugitive, ivite pe parcurs. Mă definește atracția spre divers și neîmplinit ca pe partizanii scriiturii fragmentare sau ca pe colecționarii de „curiozități“, refractari la orice program sistematic sau opțiune definită. De aceea iubesc fără de margini muzeul lui Frederic Marès de la Barcelona, unde saloanele cu păpuși se învecinează cu legiunile de Iisuii. Iubesc, de asemenea, Muzeul Inocenței al lui Orhan Pamuk, de la Istanbul, unde circulăm printre expozate disperate și desuete, ieșite din circulație, peceti de memorie. Un asemenea muzeu „interior“ e un autoportret! Dar nu scris la persoana I, nici pictat în fața oglinzii, ci realizat prin

conservarea, fără principiu de ordine, a obiectelor lumii de ieri sau a societăților de altundeva. Recente și familiare, asemenea obiecte sunt lipsite de aura celor din marile muzee... ele sunt reunite în numele unei decizii personale deplin asumate, explicite. Dar totodată ele n-au nimic din absurdul obiectelor minore, obsesiv conservate de maniaci, ca obsesia tatălui lui Brook pentru lingurițe sau a altora pentru mașinuțe sau cutii de chibrituri. În fața acestui exercițiu compulsiv al colecționarilor nu mă pot resemna: prea stupid, prea orfan de imaginar. Iubesc prezența afectivă a obiectelor de artă care sunt reunite în numele unei comunicări personale, pe termen lung, obiecte care, împreună, traduc propriile-mi așteptări și, totodată, neputința alegerilor ferme. A rezista îndelung proximității e proba la care sunt supuse. Ele au nevoie de concentrarea spațiilor și de fidelitatea partenerului.

Raportul cu spațiul privat distinge dispoziții și revelă identități. S-ar putea chiar defini o tipologie „bachelardiană“, căci variantele abundă și opțiunile sunt multiple. Flagrantă e opoziția între adeptii peretelui gol, imaculat, scindat ici și colo de un obiect rar, și cei care, dimpotrivă, ca mine, prin acumulare, își transformă casa într-o nevrotică fișă autobiografică. Între ei, se situează cei ale căror apartamente sunt neutre, lipsite de personalitate, apartamentele „călduțe“, familiare, refractare extremelor. Apartamente fără identitate... simplu tranzitive! Funcționale! Fără interes, nici semnătură. Vidul e expresia unui apetit de orizont abstract, plinul, aceea a unei atracții pentru concret: alternative antinomice. Singurele interesante!

Apartamentul vid afișează o ordine strict controlată și cultivă o pudoare ce convine celor care se recunosc în pagina albă a zidurilor și astfel nu se investesc, se protejează, rămân liberi. Dimpotrivă, ei detestă apartamentele aglomerate, tot așa cum uneori detestăm textele irespirabile din cauza abuzului de metafore, texte „ca o plăcintă cu prea multe prune“, după cum Lawrence Durrell își definea ironic stilul. Și totuși, de câtă viață asumată dispun ele, câte mărturii conțin... ele se constituie în adevărate cărți de memorii nu scripturale, ci vizuale! În ele mă recunosc și de aceea nu mă feresc de aglomerare: spațiul plin mă securizează. Spațiu interior degajat de exigența ascezei, de suprafața imaculată a pereților, de refuzul biograficului... spațiu fără memorie. Lui i se opune spațiul ce-și expune constituția progresivă în timp, ce atestă un parcurs de viață și revelă afinități explicite. Spațiu – mărturie.

În spațiul interior mă retrag și-mi temperez neliniștile din afară, căci adopt consecvent circulația activă între exterior și interior, dar totodată evit porozitatea frontierelor. Le prefer cât mai etanșe! În casă mă refugiez fie pentru a mă delecta cu teatrul mintal, imaginar al marionetelor, fie pentru a mă răscumpăra în vecinătatea Răstignirilor și a Iisusilor. În interior uit lumea căreia, apoi, mă dăruiesc integral. Iată-mi „sfâșierea“, cum ar spune Cioran. Iremediabilă.

Iisusii reuniți se constituie în linia melodică a spațiilor mele, ca în muzică, unde, dincolo de variații, o constantă se degajă când ca prezență subterană, când ca motiv explicit. Iisusii sunt o permanență, dar sunt distribuiți fără principiu ierarhic: nu-i selectez nici privilegiez izolat, căci mă bucur

să îi am – diverși și multipli – plasați în fața privirii, care alternează concentrarea pe un protagonist și dispersia într-o multitudine. Ea e contrarie devoțiunii marilor mistici fervent concentrați asupra crucifixului de care sunt inseparabili. Acumularea Iisusilor atenuază fascinația și temperează dăruirea credincioșilor ce dispun de un Iisus propriu, Iisus de chilie, de voiaj sau de casă: repetiția, o știm, are dintotdeauna drept consecință o diminuare a existențialului. Actorul nu e, oare, suspect tocmai pentru că seară de seară „repetă” un destin... îl „joacă”! Adevăratul destin nu poate fi decât unic! Ca și partenerul christic – unul, nu mai mulți, imperativ respectat de orice fidel devotat. Eu, însă, nu sunt un mistic.

Familia de Iisusi pe care am reunit-o în timp invită la disocierea între propensiunea pentru religios și cea pentru sacru. Un Iisus exemplar, emblematic, e un partener de credință,

o manifestare intimă a religiosului, Iisusii demultiplicați atestă, dimpotrivă, o dispoziție pentru sacru ca apetit de depășire generalizată a cotidianului, de acces la o dimensiune spirituală difuză, dar persistentă. Iisusii mei răspund acestui diagnostic: religiosul, în manifestările lui restrictive, îmi e străin, nu însă și sacrul, care-și extinde impactul dincolo de religios, dar transcende esteticul. Atracția îi provine din alianța complementară care îl definește: pe de o parte, puterea spirituală de care dispune și, pe de alta, cea artistică pe care o expune. Iisusii mei se constituie într-o expresie difuză nu a religiosului monologal, ci a sacrului plural, subtil infiltrat în spațiul intim. Cu el coabitez grație lor. Și astfel, materia conține în ea un ecou „divin”, rămânând însă materie „umană” – o știm, Iisus complet „sacru” e cel de după Crucificare, când s-a despărțit de trup și a devenit invizibil. Spirit superior. Teologic, Iisus se imaterializează atunci și, cum spune Sf. Pavel, religiosul se manifestă doar prin „auz”, iar El devine corp spiritual. Eu rămân alături de Iisusul „întrupat”, amestec de prezență umană imediată și funcție divină delegată.

Iisusii dispuși conform unor criterii spațial arbitrare sunt însă constant plasați în vecinătatea artei sacre, oricare ar fi expresiile ei, un Buddha sau o mască japoneză, și astfel, grație distribuirii lor în cele mai diverse locuri, fără interdicții sau exigențe valorizante, se instalează în locurile mele de viață o prezență eteroclită, dar permanentă a sacrului. Aceasta exclude cultul religios, îi atenuază puterea, dar permite impregnarea generalizată a spațiului privat, grație expresiilor, cultural divergente, prin sacru diversificat.

Din zori, pentru că îmi văd Iisusii peste tot, îi accept și îi integrez în universul cotidian, liber de restricții sau abuz de respect. În bucătărie, mă încântă o Crucificare naivă, oferită de Dana Ionescu, ce amintește de cimitirul vesel și grav de la Săpânța, apoi, în sufragerie, în vestibul îl zăresc fugitiv, sub aspecte și figurări diverse, pentru a-L regăsi apoi în birou, care îi e spațiul prioritar rezervat. Iisusii sunt diseminați și astfel se constituie în prezență nu emblematică, ci difuză, aș zice, pretențios, „subliminală“. Pentru că, numeroși, ei nu oprează, ci, dimpotrivă, acompaniază și dialoghează cu cel ce îi conservă sub ochi la orice colț din casă. Prezență sacră... în casa unui om sătul de teatru! Sau, cel puțin, de teatrul actual, redus frecvent la banalitatea cotidianului ori la deriziunea desenelor animate! Iisusii îmi permit refugiul în arta sacră, refractară decepției care, azi, mă amenință să eșuez într-un *mauvais spectateur*. E, oare, un simptom de îmbătrânire? Posibil. Oricum, ei consolează.

Iisusii mă atrag și, ani de zile, nu le-am rezistat. Mi i-am acordat cu o delectare ce căpăta sensul unei rezistențe, al unei consolări de existența cotidiană și crizele ei. Până când m-am alarmat: achizițiile succesive nu riscau, oare, să producă o inflație, să eșueze într-o obstinație programatică și să degradeze astfel dispoziția spiritual-estetică ce, până atunci, îmi determina alegerile? Neputând admite o asemenea deteriorare, mi-am cenzurat apetitul și mi-am impus selecția riguroasă. Care-i sunt criteriile? Evitarea stereotipiei și privilegierea posturilor christice rar reprezentate, absente din familia mea de Iisusii. Prioritatea exclusivă, acordată lui Iisus-protagonist

